

INTERTEKSTUALNOŚĆ JAKO PRZYKŁAD ZAKORZENIENIA W KULTURZE POLSKIEJ W *PSALMACH* *KRÓLA DAWIDA* BOHDANA DROZDOWSKIEGO

SŁOWA KLUCZOWE: BOHDAN DROZDOWSKI, *PSALTERZ*, INTERTEKSTUALNOŚĆ, KULTURA POLSKA

1. WPROWADZENIE

*Psalm*y *Króla Dawida* Bohdana Drozdowskiego¹ wpisują się w bogatą na gruncie polskim tradycję przekładania *Psalterza*. Dzieło to ukazało się w dwóch wydaniach – w 2003 roku w Toruniu i w 2008 roku w Warszawie. Drugie wydanie, będące przedmiotem analizy, nie posiada przedmowy *Od Autora*, dodano zaś kilka przypisów dotyczących zagadnień filologiczno-kulturowych, a także warsztatowych – w przypadku odwołania się do innych przekładów [Nowak 2015: 158–159].

Zarówno sam autor, jak i badacze, traktują dzieło jako parafrazę literacką. Jest to także przekład pośredni, ponieważ Drozdowski tłumaczył „z polskiego na polski” [Drozdowski 2003: 4] – dokonał „spolszczenia”, tzn. „nadał [przekładowi – W.K.] cechy polskie” [SJPSz: 276]. W literaturze dotyczącej tego dzieła spotyka się także określenie: „ekwiwalencja dynamiczna, czyli przekład równoważny funkcjonalnie dążący do oddania stylu oryginału” [Piela 2005: 175; Nowak 2011: 246].

¹ Bohdan Drozdowski (1931–2013) – ukończył studia na Uniwersytecie Łódzkim i Uniwersytecie Jagiellońskim, debiutował w 1955 roku na łamach „Życia Literackiego”. Pracował jako dziennikarz m.in. we wrocławskiej „Gazecie Robotniczej”, „Dzienniku Łódzkim” i Polskim Radiu, a w latach 1959–1966 był zastępcą redaktora naczelnego, a później redaktorem naczelnym warszawskiego dwutygodnika „Współczesność”. Lata 1966–1970 to czas pobytu na placówce w Londynie, gdzie pełnił rolę zastępcy Instytutu Kultury Polskiej. Po powrocie do kraju był redaktorem naczelnym miesięcznika „Poezja” (1972–1986). Drozdowski pozostawił po sobie różnorodną twórczość pisarską – od poezji, przez powieści i dramaty, aż do tłumaczeń z literatury angielskiej oraz *Psalterza* i *Pieśni nad Pieśniami* [Jankowska 2006; Becela 1984].

Psalm *Króla Dawida* są więc na płaszczyźnie wyboru techniki przekładu utworem bezprecedensowym.

W przedmowie Drozdowski sformułował główny cel swojej parafrazy: „Chciałem przywrócić *Psalm* poezji polskiej – ustylizować je tak, żeby pobrzmiwając staropolszczyzną, dawały się odbierać jako współczesne” [Drozdowski 2003: 12]. Zatem wśród cech charakterystycznych na pierwszy plan wysuwa się obecna na wszystkich poziomach języka archaizacja [Nowak 2010: 165–180] przy jednoczesnej tendencji do modernizacji, tak by przekład był zrozumiały dla współczesnego odbiorcy, a zarazem mocno zakorzeniony w tradycji.

Celem artykułu jest omówienie tych elementów, które mają służyć „spolszczeniu” psalmów. W dziele Drozdowskiego odnajdujemy dość liczne nawiązania do polskich pisarzy, polskie przysłowia i frazeologizmy oraz odnoszenie się do polskich realiów poprzez zastosowanie specjalnej leksyki². W związku z tym można zaobserwować w *Psalmach Króla Dawida* zjawisko intertekstualności, zgodnie z rozumieniem tego terminu przez Michała Głowińskiego:

O intertekstualności (...), mówić można tylko wtedy, gdy odwołanie do tekstu wcześniejszego jest elementem budowy znaczeniowej tekstu, w którym ono się dokonuje, czy też (...) gdy dokonuje się semantyczna aktywizacja dwóch tekstów, jednak czynnikiem przewodnim jest tekst odwołujący się, aktywizacja zaś tekstu będącego przedmiotem nawiązania – zjawiskiem wtórnym [Głowiński 1992: 192].

Zebrany materiał stał się punktem wyjścia do rozważań, w jaki sposób Drozdowski wprowadził do psalmów cytaty i aluzje literackie, a także jakie pełnią one funkcje w poszczególnych utworach oraz w odniesieniu do całości³.

2. CYTATY I ALUZJE LITERACKIE⁴

Drozdowski wplata swoje reminiscencje czytelnicze w bardzo różnorodny sposób. Mamy do czynienia z niemal dosłownym cytatem z *Pieśni* Jana Kochanowskiego połączonym z identycznym przekazem sensu i podobnym (pytajnym) szykiem dwuwiersu:

Jak Mu odpłacę za Jego przysługi?

Za dobrodziejstwa, w których nie zna miary? [Ps 116]⁵

² Zagadnienie to było już sygnalizowane w środowisku językoznawczym. Zob. [Piela 2005: 178–180; Nowak 2015: 185–187; Kowalska 2017]. Niniejsza praca stanowi uzupełnienie tychże badań.

³ Takie pytania stawia Głowiński przed badaczem intertekstualności. Zob. [Głowiński 1992: 187].

⁴ Cytat – „wprowadzenie do wypowiedzi dosłownie brzmiącego fragmentu wypowiedzi innego podmiotu mówiącego (...)”; aluzja literacka – „pojawiające się w utworze świadome, znaczące nawiązanie do innego dzieła literackiego (...)” [STL: 27, 86].

⁵ W nawiasach kwadratowych podaję lokalizację cytatów. W przypadku fragmentów pochodzących z *Psalmów Króla Dawida* jest to jedynie numer psalmu, gdyż Drozdowski nie zastosował numeracji wersów.

Por.

Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego **za dobrodziejstwa, którym nie masz miary**?
[Kochanowski 1970, w. 1–2]

Powołanie się na ten sam fragment także w Psalmie 17 wskazuje na rangę dzieła Jana Kochanowskiego, który w trafnych słowach wyraził wdzięczność wobec Stwórcy. Nie bez znaczenia jest również fakt, że strofy tego utworu po dziś dzień rozbrzmiewają w polskich kościołach jako pieśń dziękczynna.

Do mikrocytatów należy z kolei zwrot „i odpoczn sobie” z Psalmu 132:

Pójdź, Panie, proszę, **i odpoczn sobie**
a Arkę zabierz! [Ps 132]

Por.

Gościu, siądź pod mym liściem, **a odpoczn sobie**.
Nie dojdzie cię tu słońce, przyrzekam ja tobie,
[Kochanowski 1991, w. 1–2]

Jest to nie tylko odwołanie do fraszki Mistrza z Czarnolasu, ale również do form leksykalnych z XVI wieku uznawanego za złoty wiek kultury polskiej. Podobną funkcję pełni użycie słowa „żywot” oraz „pocziwy”, które, występując w bliskim sąsiedztwie, kojarzą się z *Żywotem człowieka pocziwego* Mikołaja Reja. Mamy tu do czynienia z aluzją literacką:

Cieszcie się w Panu, którzyście **pocziwi**,
godni żywota w pokoju i chwale
[Ps 33]

Por.

A ieśliżeć iuż da Pan Bóg takie serce iż tak umiarkowaną myśl w sobie postanowisz, abyś już takiego żywota używać chciał, i takie błogosławieństwa w nim pozyskać chciał, iako tu o nich słyszysz, tedy go też nie używaj ponuro iako Kartuz, boć thego Pan od ciebie nie potrzebuje, y owszem chce abyś z ochotną myślą a s **poćciwością** a s pobożnością używał dóbr nadanych od niego, a za to dziękując iemu. [Rej 1828, *Kapitulum XV*]

Mimo wielopłaszczyznowej archaizacji Drozdowski zrezygnował tym razem z dawnej formy przymiotnika „pocziwy”. Niemniej dzieło Reja pobrzmiewa w tych dwóch wersach, przypominając o cechach i postawach życia w zgodzie z naturą, samym sobą i innymi ludźmi, a także z Bogiem, który czuwa nad całym stworzeniem.

Z kolei w Psalmie 34, gdy podmiot mówiący wciela się w rolę moralizatora, można usłyszeć zwrot, który niegdyś wyszedł spod pióra Mickiewicza:

Rzekę wam przeto, jestli mię słyszycie,
jakim być trzeba, gdy się kocha życie:
Chcesz-li by’ć zawżdy się śród bliźnich wiodło –
nie bądź obłudny, obłuda jest podłość;
Zamierzaj – **mierzając na zamiary siłę**,
nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe, [Ps 34]

Por.

Cyrkla, wagi i miary
Do martwych użyj brył:

Mierz siłę na zamiary,

Nie zamiar podług sił!

[Mickiewicz 1928, w. 41–44]

Pieśń Filaretów tętni młodzieńczym zapalem, chęcią czerpania radości z życia. Zadomowiony w polszczyźnie frazeologizm „mierzyć siły na zamiary”⁶ zaprasza do stawiania sobie wysokich celów, a także też przyświecają psalmiście.

Echo mickiewiczowskich słów zdaje się też pobrzmiewać w Psalmie 92:

Radują oko dzieła Twoje, Panie,
Onieśmielają myśli niezgłębione.
Człek bezrozumny, nie zważając na nie
błądzi, głupiemu to **duby smalone**.

[Ps 92]

Por.

Duchy karczemnej tworem gawiedzi,
W głupstwa wywarzone kuźni;
Dziewczyzna **duby smalone** bredzi,
A gmin rozumowi bluźni.

[Mickiewicz 1928, w. 58–62]

Umieszczony w *Psalterzu* archaizm frazeologiczny⁷ znany jest współczesnemu czytelnikowi, jak sądzę, dzięki balladzie Mickiewicza. W obu fragmentach niesie on ze sobą duży ładunek negatywnych emocji.

Czytając Psalm 52, od razu przypomina się kolejne dzieło Adama Mickiewicza:

I śmiać się będą z ciebie, **puchu marny**:
oto ten, który w Bogu nie patrzy schronienia [Ps 52]

Por.

Kobietto! **puchu marny**! Ty wietrzna istoto!

[Mickiewicz 2012, cz. IV, w. 960]

Przeniesione bez żadnych modyfikacji wyrażenie w obrazowy sposób ukazuje niestałość ludzkiego serca, zmienność postaw, chwiejność w działaniu. Takie cechy przypisane są w psalmie temu, kto nie opiera się na bożej pomocy. Pustelnik z IV części *Dziadów* z niemałą dozą rozgoryczenia wypowiada te słowa wspominając swoją ukochaną. Umieszczenie tego sformułowania w psalmie – podobnie jak w poprzednim przykładzie – ujawnia uczucia podmiotu mówiącego, który jednoznacznie oddziela się od tego, który nie ufa Bogu i nie wróży mu świetlanej przyszłości.

⁶ W *Słowniku* Skorupki opatrzonej kwalifikatorem: *książkowy* [SFS: 115].

⁷ Wspomina o nim D. Kowalska [Kowalska 2017: 9].

Pierwsza część Psalmu 108 oraz zakończenie Psalmu 137 również odsyłają czytelnika do kolejnych wielkich twórców romantycznych.

Gotówem, Panie, śpiewać psalm o Tobie.
Będę'ć przygrywał, zbudź się harfo moja
Dajcie mi harfę, cytrę, weznę obie,
zaśpiewam, kiedy ranne wstają zorze
– **raźno mi, Boże!**

Sławić Cię będę, Panie śród narodów,
pieśni o Tobie dla ludzi ułożę,
bo łaska Twoja świec słońcem Wschodu,
a spolegliwość Twa Zachodem gorze,
blago mi, Boże!

Ponad obłoki wzlata Twa potęga,
Ty po Niebiesiech szybujesz jak orzeł,
a władza Twoja krańców Ziemi sięga,
więc i tę strofę do chwalby dołożę –
z serca rad, Boże!

Spraw, by caleli tu Twoi wybrani,
odwróć od ciał ich krwie niesyte noże,
a my, w Świątnicy Twojej pozbierani,
wołamy, klęcząc przed Tobą w pokorze –
przemów, o Boże! [Ps 108]

Siadywaliśmy w rozpacz
nad wodami Babilonu,
zanosiliśmy się płaczem
łzami ze Syjonu,
górze, o górze!
(...)
Burzycielko, krwie rozlewco,
babilońska córo podła,
byłaś naszej zguby siewcą –
oby'ć też ku zgubie wiodła –
poznasz obrożę!

Błogosławion, kto dług cały –
– Izrael długi pamięta –
spłaci, miotając o skały,
twe niemowlęta!

Smutno mi, Boże... [Ps 137]

W pierwszym przykładzie można niemal usłyszeć melodię *Hymnu* Juliusza Słowackiego, w którym każda strofa kończy się zawołaniem: *Smutno mi, Boże!*⁸:

⁸ Zob. [Piela 2005: 180].

Smutno mi, Boże! – Dla mnie na zachodzie

Rozlałeś tęczę blasków promienistą;

Przedemną gasisz w lazurowej wodzie

Gwiazdę ognistą...

Choć mi tak niebo ty złocisz i morze,

Smutno mi, Boże!

(...)

[Słowacki 1952, *Hymn*]

Oprócz podobnej budowy zewnętrznej trudno tu mówić o podobieństwie sensów. Natomiast stan podmiotu lirycznego z *Hymnu* przypomina nastrój Izraelitów utrwalony w Psalmie 137. Naród Wybrany przebywający w niewoli babilońskiej boleśnie przeżywa swoją rozłąkę z ojczyzną – a doświadczenie to było nieodłącznym elementem życia wielu Polaków w XIX wieku (Wielka Emigracja, zsyłki na Syberię). Pomimo zastosowania tego samego zwrotu: *Smutno mi, Boże* Drozdowski umieścił trzykropek zamiast wykrzyknika. Ten znak interpunkcyjny, jak również konstrukcja tego wyrażenia, odsłania jeszcze ścieżkę powiązań z wierszem Cypriana Kamila Norwida pt. *Moja piosnka* [II]:

Do kraju tego, gdzie kruszynę chleba

Podnoszą z ziemi przez uszanowanie

Dla darów Nieba....

Tęskno mi, Panie...

(...)

[Norwid 1996, *Moja piosnka* [II]]

Psalm 108 kryje w sobie jeszcze jedną aluzję literacką. W pierwszej strofie umieszczony został incipit z *Pieśni porannej* Franciszka Karpińskiego⁹ wykorzystywanej w liturgii po dziś dzień. Okazuje się więc, że psalm ten jest utkany różnymi niemi, które do hebrajskiego utworu dodają polskie akcenty.

Jak wynika z powyższych przykładów, Drozdowski wplata w psalmy fragmenty utworów, które są powszechnie znane i często cytowane. Uniwersalność *Psalmów* została więc połączona z dokładną konkretyzacją – zanurzenia w polską kulturę, której jednym z nośników jest właśnie narodowa literatura.

3. POLSKIE PRZYSŁOWIA I FRAZEOLIZMY

Kolejnym polskim elementem obecnym w *Psalmach Króla Dawida* są przysłowia i związki frazeologiczne¹⁰. Do tych pierwszych zaliczamy poniższe przykłady:

– *czym chata bogata (tym rada)* [WSF: 35, kwalifikator *przysłowie*]:

Niecnym pożycz, a nie odda, prawy

z lutości rozda, **czem chata bogata**. [Ps 37]

⁹ Wspomina o tym także M. Nowak [Nowak 2015: 186] M. Piela odnalazł jeszcze odniesienie do *Pieśni wieczornej* tegoż poety w ostatnim wersie Psalmu 37: „nasze ziemskie sprawy” [Piela 2005: 175–186].

¹⁰ Podobną problematyką zajmowała się D. Kowalska w artykule *Spotkanie tradycji ze współczesnością w „Psalmach Króla Dawida” w przekładzie Bohdana Drozdowskiego* [Kowalska 2017].

– *daj kurze grzędę, ona: wyżej sięde*¹¹ [SP: 89–90]

Wmawiałem sobie: choć mój cel daleki –

Pan da mi grzędę, to ja wyżej sięde! [Ps 30]

– *jak trwoga to do Boga* [WSF: 567, kwalifikator przysłowie]

Aż tu i z nagle pośliźnie się noga

i lecą w przepaść, mrą w locie ze strachu,

a kiedy trwoga to grzesznik do Boga –

choć w złotogłowie, też trafi do piachu. [Ps 73]

– *nie wszystko złoto co się świeci* [SP: 225]

On sędzią waszym i nadrosszym darem –

nie to jest złoto, co się w oku złoci! [Ps 34]¹²

Jeśli chodzi o ostatnie exemplum, warto przytoczyć ustalenia K. Kłosińskiej:

Przysłowie to rozpoczyna *Monachomachię*, czyli *Wojnę mnichów*, poemat heroikomiczny Ignacego Krasickiego (1735–1801), stanowiący satyrę na sarmacką zaściankowość:

Nie wszystko złoto, co się świeci z góry,

Ani ten śmiały, co się zwierchnie sroży;

Zewnętrzna postać nie czyni natury,

Serce, nie odzież, ośmiela lub trwoży. [SP: 225]

Trudno określić, czy Drozdowski podczas tworzenia swojego *Psalterza* zaglądał do *Monachomachii* Krasickiego, niemniej jest to kolejne miejsce w *Psalmach*, które wprowadza rodzimy akcent.

Polska frazeologia pojawia się w omawianym dziele wielokrotnie. Ograniczę się jedynie do kilku przykładów:

– *Boże, ty widzisz i nie grzmisz!* [WSF: 23]:

Widzisz to, Panie, nie grzmisz, szcędzisz słowa –

przypatrz się baczniej tej dufnej kanalii! [Ps 35]

– *szukać (czegoś jak) igły, szpilki w stogu siana* [WSF: 515]:

Gdybychom przepomnieli Twojego imienia,

wyciągali ramiona ku drugiemu bogu,

czy byś tego nie wykrył? **Widzisz igłę w stogu**,

znasz naskryte zamysły ludzkiego sumnienia. [Ps 44]

– *iść, pójść do piachu* [WSF: 132, kwalifikator potoczny]:

Aż tu i z nagle pośliźnie się noga

i lecą w przepaść, mrą w locie ze strachu,

a kiedy trwoga to grzesznik do Boga –

choć w złotogłowie, też **trafi do piachu**. [Ps 73]

¹¹ Przysłowie to było znane już w XVI wieku [SP: 89–90].

¹² D. Kowalska wymienia tu jeszcze zwrot „łaknąć czegoś jak kania dżdzu”, jednak większość słowników określa to sformułowanie jako związek frazeologiczny [Kowalska 2017: 9; WSF: 158; SFS: 316].

Obecność powyższego słownictwa w *Psalmach Króla Dawida* jest kolejnym dowodem na to, że tłumaczowi zależało na nasyceniu swojego dzieła typowymi polskimi zwrotami. A przecież zarówno przysłowia, jak i związki frazeologiczne ukazują językowy obraz świata społeczności, która te wyrażenia wykształciła¹³. Zatem dzięki umieszczeniu typowo polskich wyrażen ujawniają się elementy polskiego sposobu patrzenia i rozumienia świata.

4. POLSKIE REALIA KULTUROWE

Wprowadzanie polskich realiów na karty *Psalterza* dokonuje się również poprzez przywołanie obrazu polskiej wsi i krajobrazu górskiego. Wyrazistość tych określeń widać w zestawieniu z paralelnymi fragmentami z *Księgi Psalmów z Biblii Tysiąclecia*¹⁴.

TABELA. 1. PORÓWNANIE FRAGMENTÓW POCHODZĄCYCH Z PARAFRAZY DROZDOWSKIEGO Z CYTATAMI Z *BIBLII TYSIĄCLECIA*

<i>Psalm Króla Dawida</i>	<i>Księga Psalmów, Biblia Tysiąclecia</i>
„Czmychają króle!” na tę wieść hiobową ich wojsko ściekło jak ten wosk z lichtarza, a wiejskie baby podzieliły łupy. [Ps 68]	Uciekają królowie zastępów, uciekają; a mieszkanka domu dzieli łupy. [Ps 68, 13].
„(...) a ja ich ściągnę z pokładów korabi, byś wroga pojmać mógł i byś go zabił, krwią jego płukał utrudzone stopy i psom ostawił posiekane chłopy .” [Ps 68]	Pan powiedział: Z Baszanu mogę [cię] wyprowadzić, mogę wyprowadzić z głębin morskiej, byś stopę twą we krwi umoczył, by języki psów twoich miały kęsek z wrogów. [Ps 68, 23–24]
„Spichrze niech puchną od chlebnej pszenicy , a kraj niech kwitnie od płodów swych dumny! Owce niech kocą się nam nieustannie, a krowy nasze chodzą wciąż brzemiennie (...)” [Ps 144]	Niech pełne będą nasze spichlerze, zasobne we wszelkie płody. Niech trzody nasze tysiącokroć płodne na polach naszych mnożą się tysiącami; [Ps 144, 13]
Raduj się świecie, zaklaskajcie rzeki, Płasajcie góry z góralskim podskokiem , [Ps 98]	Niech rzeki klaszczą w dłonie, niech góry razem wołają radośnie [Ps 98, 8]

Israelici również byli narodem rolniczym, więc nietrudno odnaleźć w *Psalterzu* fragmenty mówiące o czynnościach związanych z uprawą ziemi czy hodowlą zwierząt. Jednak dodanie kilku leksemów (*wiejskie baby*, *chłopy*, *chlebna pszenica*) z „polskiego podwórka” otwiera przed czytelnikiem znajome skojarzenia. Trzeba znać kulturę polską, aby wiedzieć, jak mogą hałasować *wiejskie baby* oraz jak wygląda *góralski podskok*.

¹³ Definicję językowego obrazu świata podają za R. Grzegorzczukową: to „struktura pojęciowa utrwalona (...) w systemie danego języka, a więc jego właściwościach gramatycznych i leksykalnych (znaczeniach wyrazów i ich łączliwości), realizująca się, (...), za pomocą tekstów (...)” [Grzegorzczukowa 1990: 41].

¹⁴ Wszystkie cytaty pochodzą z internetowego wydania Biblii Tysiąclecia: www.biblia.deon.pl

5. PODSUMOWANIE

Cytaty i aluzje literackie obecne w *Psalmach Króla Dawida* nie tylko wskazują na ulubione szlaki czytelnicze Drozdowskiego, ale przede wszystkim są świadomym zabiegiem służącym do zakorzenienia poezji hebrajskiej w kulturze polskiej. Nawiązania intertekstualne ukazują stosunek pisarza do powstałej literatury i tym samym są przejawem tradycji literackiej¹⁵. Niejednokrotnie są to bardzo subtelne aluzje, które jednak nadają *Psalterzowi* „patynę wieków” [Drozdowski 2003: 11]. Są więc także elementem wielopłaszczyznowej archaizacji budzącej zainteresowanie wielu badaczy.

Fragmety polskiej poezji czy prozy (nie tylko o charakterze religijnym) wplecione w *Psalm* funkcjonują już od dawna jako tzw. skrzydlate słowa (np. *Żywot człowieka poczciwego*, „Kobieto! puchu marny!” [Markiewicz, Romanowski 1990]), zatem przybliżają te teksty jeszcze ściślej polskiemu czytelnikowi i pogłębiają interpretację. Do elementów szczególnych, obecnych w omawianym dziele należą też przysłowia i warstwa frazeologiczna, które utwierdzają czytelnika w przekonaniu, iż *Psalm* *Króla Dawida* to przekład „z polskiego na polski” [Drozdowski 2003: 4].

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Drozdowski B. [2003], *Psalm*, Toruń.
- Drozdowski B. [2008], *Psalm* *Króla Dawida*, Warszawa.
- Kochanowski J. [1991], *Fraszki*, oprac. J. Pelc, wyd. II zmien., BN, Seria I, nr 163, Wrocław.
- Kochanowski J. [1970], *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka – Ślęk, wyd. 3 zmien., BN, Seria I, nr 100, Wrocław.
- Mickiewicz A. [2012], *Dziady wileńsko-kowieńskie* (część II, IV, I), Skurczyński J. (oprac.), BN, Seria I, nr 317, Wrocław.
- Mickiewicz A., *Poezje. T. I, Wiersze młodzieńcze: Ballady i romanse; Wiersze do r. 1824*, oprac. J. Kallenbach, BN, Seria I, nr 6, Wyd. 3, Kraków 1928, [w:] Cyfrowa Biblioteka Narodowa: www.polona.pl [dostęp: 9.09.2016].
- Norwid C.K. [1996], *Nowy wybór poezji*, Gomulicki J.W. (oprac.), Warszawa.
- Rej M. [1828], *Żywot człowieka poczciwego*, t. II, *Zbiór Pisarzy Polskich*, cz. III, t. VII, Warszawa.
- Słowacki J. [1952], *Liryki i inne wiersze*, Krzyżanowski J. (oprac.), Wyka K. (wstęp), *Dziela*, wyd. II, Wrocław.

¹⁵ Jak pisał M. Głowiński, „Intertekstualność jest formą tradycji utrwalonej w tekście (...)” [Głowiński 1992: 208].

LITERATURA

- Becela L. (red.) [1984], *Kto jest kim w Polsce 1984: informator biograficzny*, Warszawa.
- Głowiński M. [1992], *O intertekstualności*, [w:] *Nowe problemy metodologiczne literaturoznawstwa*, Markiewicz H., Sławiński J. (red.), Kraków, s. 185–212.
- Grzegorzczkova R. [1990], *Pojęcie językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, Bartmiński J. (red.), Lublin, s. 39–46.
- Jankowska K. [2006], *Podręczny Słownik Pisarzy Polskich*, Warszawa.
- Kowalska D. [2017], *Spotkanie tradycji ze współczesnością w „Psalmach Króla Dawida” w przekładzie Bohdana Drozdowskiego*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 7–24.
- Markiewicz H., Romanowski A. [1990], *Skrzydlate słowa*, Warszawa.
- Nowak M. [2010] „*Psalmy Króla Dawida*” w ujęciu Bohdana Drozdowskiego. *System gramatyczny*, [w:] *Język polski. Współczesność. Historia*, t. VIII, Książek-Bryłowa W., Duda H. (red.), Zamość, s. 163–181.
- Nowak M. [2011], *Określenia człowieka złego w Psalterzu Bohdana Drozdowskiego*, [w:] *Języki pisarzy. Problemy słownictwa*, t. 3, Korpysz-Kozłowska A. (red.), Warszawa, s. 245–267.
- Nowak M. [2015], „*Psalmy Króla Dawida*” Bohdana Drozdowskiego, [w:] eadem, *Biblia wierszem dziś. Studia językowo-stylistyczne*, Lublin, s. 158–194.
- Piela M. [2005], *Uwagi o przekładzie „Psalterza” przez Bohdana Drozdowskiego*, [w:] *„Oriental languages in translation 2*, Podolak B., Zaborski A., Zając G. (red.), Kraków, s. 175–186.

WYKAZ SKRÓTÓW

- SFS – *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, 1958, Skorupka S. (red.), t. I, Warszawa.
- SJPSz – *Słownik języka polskiego*, 1990, Szymczak M. (red.), t. III, Warszawa.
- SP – *Słownik przysłów, czyli przysłownik. Pochodzenie, znaczenie, zastosowanie*, 2004, Kłosińska K., Warszawa.
- STL – *Słownik terminów literackich*, 2002, Sławiński J. (red.), Wrocław.
- WSF – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, 2005, Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A. (oprac.), Warszawa.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

www.biblia.deon.pl [dostęp: 14.09.2016].

<http://www.bibliepolskie.pl/przeklady.php?tid=73> [dostęp: 5.06.2016].